

Nr 81.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående ändring i hembiträdeslagen den 30 juni 1944 (nr 461) samt om fortsatt giltighet av samma lag; given Stockholms slott den 27 februari 1953.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet hållna protokoll vill Kungl. Maj:t härmed jämlikt § 87 regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag angående ändring i hembiträdeslagen den 30 juni 1944 (nr 461) samt om fortsatt giltighet av samma lag.

GUSTAF ADOLF.

G. E. Sträng.

Propositionens innehåll.

Hembiträdeslagen föreslås erhålla förlängd giltighet t. o. m. den 31 oktober 1956. Samtidigt föreslås den ändringen i lagen, att tuberkulos hos hembiträdet, arbetsgivaren eller någon som bor i den senares bostad skall utgöra skäl till uppsägning av avtalet till omedelbart upphörande endast när sjukdomen är i smittsamt skede.

Förslag

till

Lag

angående ändring i hembiträdeslagen den 30 juni 1944 (nr 461) samt om fortsatt giltighet av samma lag.

Härigenom förordnas, att 15 och 16 §§ hembiträdeslagen den 30 juni 1944 skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives samt att lagen¹, vilken enligt lag den 24 mars 1950 (nr 81) gäller till och med den 31 oktober 1953, skall i sålunda ändrat skick äga giltighet till och med den 31 oktober 1956.

---

¹ Senaste lydelse av 10 §, se SFS 1947:264.

(Gällande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

15 §.

Arbetsgivare äger uppsäga avtal till omedelbart upphörande:

a) om hembiträdet i väsentlig mån åsidosätter sina skyldigheter mot arbetsgivaren;

b) om hembiträdet befinnes lida av tuberkulos eller av könssjukdom i *smittsamt* skede.

Uppsägning av — — — — — före uppsägningen.

Hembiträde är — — — — — sitt hälsotillstånd.

Arbetsgivare äger uppsäga avtal till omedelbart upphörande:

a) om hembiträdet i väsentlig mån åsidosätter sina skyldigheter mot arbetsgivaren;

b) om hembiträdet befinnes lida av tuberkulos i *smittsamt skede* eller av könssjukdom i *sådant* skede.

16 §.

Hembiträde äger uppsäga avtal till omedelbart upphörande:

a) om arbetsgivaren dröjer med erläggande av överenskommen lön utöver två söckendagar efter förfallodagen eller underlåter att lämna hembiträdet tillbörlig kost eller bostad, där sådan förmån är avtalad;

b) om arbetsgivaren eller någon av dennes familj eljest i väsentlig mån åsidosätter sina skyldigheter mot hembiträdet;

c) om arbetsgivaren eller någon inom dennes bostad boende befinnes lida av tuberkulos eller av könssjukdom i *smittsamt* skede;

d) om arbetsgivaren med sitt hushåll stadigvarande bosätter sig å annan ort.

Uppsägning av — — — — — nya orten.

Hembiträde äger uppsäga avtal till omedelbart upphörande:

a) om arbetsgivaren dröjer med erläggande av överenskommen lön utöver två söckendagar efter förfallodagen eller underlåter att lämna hembiträdet tillbörlig kost eller bostad, där sådan förmån är avtalad;

b) om arbetsgivaren eller någon av dennes familj eljest i väsentlig mån åsidosätter sina skyldigheter mot hembiträdet;

c) om arbetsgivaren eller någon inom dennes bostad boende befinnes lida av tuberkulos i *smittsamt skede* eller av könssjukdom i *sådant* skede;

d) om arbetsgivaren med sitt hushåll stadigvarande bosätter sig å annan ort.

Denna lag träder i kraft den 1 november 1953.

¹ Senaste lydelse av 10 §, se SFS 1947:264.

*Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 6 februari
1953.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDEÉN, statsråden SKÖLD, ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, LINGMAN, HAMMARSKJÖLD, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL, NORDENSTAM.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för socialdepartementet, statsrådet Sträng, fråga om *fortsatt hembiträdeslagstiftning* samt anför.

Anställnings- och arbetsförhållandena inom det husliga arbetet är reglerade genom hembiträdeslagen den 30 juni 1944 (nr 461). Lagen erhöll ursprungligen en till tre år begränsad giltighetstid. Sedermera har lagens giltighetstid förlängts vid två tillfällen, varje gång för tre år, och enligt lag den 24 mars 1950 (nr 81) gäller hembiträdeslagen nu till och med den 31 oktober 1953. Statsmakterna måste således före sistnämnda tidpunkt taga ställning till frågan om fortsatt lagstiftning på detta område. Jag annehåller att få upptaga denna fråga till behandling.

Översikt av gällande bestämmelser.

Hembiträdeslagen äger tillämpning å avtal, varigenom arbetstagare åtager sig att utföra huvudsakligen husligt arbete i arbetsgivarens hushåll (1 § första stycket). Lagen reglerar emellertid ej alla dylika avtal, i det att från lagens tillämpning undantages dels avtal, som ingås för viss sammanhängande tid understigande en månad, dels avtal, som avser mindre antal dagar i veckan än sex, och dels avtal, som icke innefattar heltidsysselsättning (1 § andra stycket). Vidare avser lagen ej sådant arbete, som utföres av medlem av arbetsgivarens familj eller av husföreståndarinna eller därmed jämförlig arbetsledare i hushåll, där hembiträde är anställt, och ej heller arbete, som utföres av hushållerska eller annan, som självständigt sköter hemmet i husmoders ställe (2 §).

I motsats till allmänna arbetstidslagen och övriga lagar, som reglerar de anställdas arbetstid, innehåller hembiträdeslagen inga bestämmelser om arbetstidens längd för dag, vecka eller annan tidrymd. Hembiträdeslagen inskränker sig nämligen till att meddela föreskrifter angående den minsta fritid, som ett hembiträde skall äga åtnjuta. Härom stadgas att den ordi-

narie arbetstiden skall sluta senast kl. 19 utom i fråga om hembitråde, som uteslutande har till uppgift att sköta barn (9 §), samt att hembitråde skall åtnjuta fridagar minst varannan söndag eller annan allmän helgdag av kyrklig karaktär samt dessutom en bestämd vardag varje vecka efter kl. 14 och den 1 maj efter kl. 13 (10 §).

Lagens bestämmelser om fritid, vilka är av tvingande natur, kompletteras med föreskrifter om övertidsarbete (12 §). Endast vid vissa fall av sjukdom har hembitråde ålagts skyldighet att utföra arbete å övertid; som huvudregel gäller att dylikt arbete förutsätter överenskommelse därom mellan parterna. Avtalsfriheten är dock begränsad såtillvida, att hembitråde under 18 år ej får användas till övertidsarbete mera än sju timmar i veckan (18 §).

För allt övertidsarbete är hembiträdet berättigat till gottgörelse, som i regel skall utgå kontant men även kan, om parterna är ense därom eller för fall att övertidsarbetet endast innefattar vakttjänst eller föranletts av sjukdomsfall, utgivas i form av ledighet å ordinarie arbetstid (13 § första stycket). Lagen saknar bestämmelser om storleken av den kontanta övertidersättningen. Däremot föreskrives, att ledighet såsom gottgörelse för övertidsarbete skall motsvara vad som kan anses skäligt med hänsyn till övertidsarbetets art. Ledigheten får ej förläggas till tid före kl. 9 och får ej heller utgå under kortare tid än två timmar åt gången (13 § andra stycket). Avtal, varigenom hembitråde helt eller delvis undandragits lagstadgad förmån för övertidsarbete, är utan verkan (13 § tredje stycket).

I lagen regleras även vissa andra frågor än angående hembiträdenas arbetstid och övertidsarbete, såsom avtalets ingående och upphörande samt anställnings- och uppsägningstid, hembiträdes rätt till bostad och vård vid sjukdom, lörens utbetalande samt skadeståndsskyldighet.

I fråga om anställningsavtalets upphörande gäller som huvudregel, att avtal, som är ingånget på bestämd tid, skall upphöra, då den överenskomna tiden gått till ända, samt att annat avtal skall upphöra att gälla 14 dagar efter uppsägning från någondera sidan (5 §). Om hembiträdet i väsentlig mån åsidosätter sina skyldigheter mot arbetsgivaren eller befinner sig lida av tuberkulos eller av könssjukdom i smittsam skede, äger arbetsgivaren uppsäga avtalet till omedelbart upphörande (15 §). Likaså har hembiträdet i vissa fall rätt att uppsäga avtalet med omedelbar verkan, bl. a. för fall att arbetsgivaren ej betalar ut lönen i vederbörlig ordning eller om arbetsgivaren eller någon som bor inom dennes bostad skulle lida av sjukdom som nyss nämnts (16 §).

Därest hembitråde, som åtnjuter kost och bostad hos arbetsgivaren, på grund av sjukdom ej kan utföra sina sysslor, äger hembiträdet att, så länge avtalet varar, av arbetsgivaren erhålla bostad och kost jämte personlig tillsyn, såvida ej behov av sjukhusvård föreligger och hembiträdet på grund härav intagits å sjukhus. Har arbetsgivaren härutöver bestritt kostnad för

vård åt hembiträdet, äger arbetsgivaren söka kostnaden åter av hembiträdet (7 §).

Arbetsgivare eller hembitråde, som åsidosätter sina förpliktelser enligt avtalet eller lagen, har att ersätta därav uppkommen skada. Vid bedömande om och i vad mån skada uppstått skall hänsyn tagas även till omständigheter av annan än rent ekonomisk betydelse. Under vissa förhållanden kan skadeståndet nedsättas; hel befrielse därifrån må också medgivas (19 §).

I lagen saknas stadgande om tillsyn å lagens efterlevnad.

Tidigare överväganden.

Vid de tidigare tillfällen, då spörsmålet om hembiträdeslagstiftning diskuterats, har framkommit olika uppfattningar om hur en lagstiftning av detta slag lämpligen bör vara konstruerad. Frågan har särskilt gällt huruvida lagen bör ha karaktär av fritidslag eller av verklig arbetstidslag.

Redan vid hembiträdeslagens tillkomst övervägdes dessa båda alternativ. På sätt närmare framgår av propositionen nr 217 till 1944 års riksdag och andra lagutskottets i anledning av propositionen avgivna utlåtande nr 50 stod valet då mellan att direkt i lagen fastställa arbetstidens längd eller att i lagen endast ange den minimifritid som ett hembitråde alltid skall äga åtnjuta. I förra hänseendet diskuterades två olika sätt för arbetstidens bestämmande: antingen en arbetstid av 8 timmar om dagen eller en till 192 timmar maximerad arbetstid under en period av fyra veckor. I båda fallen förutsattes att i arbetstiden ej skulle inräknas måltids- och andra raster samt ej heller tid, som hänförde sig till arbete som hembiträdet utförde för egen räkning. Man stannade för att ge hembiträdeslagen karaktär av fritidslag.

Vad angår frågans behandling vid 1947 års riksdag hade dåvarande statens arbetsmarknadskommission, som erhållit i uppdrag att verkställa utredning i ärendet, förordat att hembiträdeslagen skulle utformas såsom en arbetstidslag och föreslagit, att den genomsnittliga arbetstiden för dag skulle sättas till 8 timmar med rätt för arbetsgivaren att fördela arbetstiden på en tidrymd av fyra kalenderveckor, under vilka arbetstiden alltså ej finge uppgå till längre tid än 192 timmar. Arbetstiden skulle ej något dygn få överstiga 11 timmar, och arbetstagaren skulle alltjämt åtnjuta vissa fridagar. Raster, måltider och arbete, som hembiträdet utförde för egen räkning, ansågs ej böra inräknas i arbetstiden.

I propositionen nr 206 till 1947 års riksdag fann emellertid föredragande statsrådet, att en revidering av lagen i den av arbetsmarknadskommissionen föreslagna riktningen icke borde komma till stånd och uttalade därvid bl. a., att det vore synnerligen tveksamt om, med hänsyn till läget på arbetsmarknaden, en förbättrad arbetslagstiftning för hembiträdeskåren kunde tänkas ha någon nämnvärd effekt på tillströmningen av arbetskraft till

yrket. En nettoarbetstidsreglering skulle vara svår att praktiskt tillämpa på grund av att i det husliga arbetet raster, pauser och måltidsuppehåll vore så inrörda med den effektiva arbetstiden att det förelåge betydande svårigheter att avgöra dessas längd med därav följande risk för uppkomsten av irriterande meningsskiljaktigheter. För familjer med barn, där båda föräldrarna hade arbete utom hemmet, måste enligt föredragandens mening den ifrågasatta regleringen ofta medföra stora besvärligheter med att sörja för barnens vård. Vidare erinrades om att en bestämmelse om 8-timmars arbetstid skulle göra ett regelbundet uttagande av övertid nödvändigt i många fall och således medföra ekonomisk belastning för en mängd familjer, eftersom gottgörelse för övertid i första hand skulle utgå i kontant form.

I enlighet härmed förordades i propositionen nr 206 att hembiträdeslagen skulle bibehållas vid sin karaktär av fritidslag; i övrigt föreslogs ej annan ändring i lagens regler än att hembiträdes rätt att åtnjuta fridag å söndag utsträcktes till varannan söndag mot tidigare var tredje söndag eller efter kl. 13 varannan sådan dag.

Andra lagutskottet hemställde i sitt utlåtande nr 38 att riksdagen måtte bifalla propositionen men fann dock att trots de skäl, som anförts mot en arbetstidsreglering, en sådan likväl borde övervägas. Som det emellertid vore av vikt att hembiträderna finge bibehålla de förmåner, som de redan erhållit genom lagens utformning såsom fritidslag, borde enligt utskottets mening en eventuell arbetstidsreglering ske sålunda att lagen kompletterades med bestämmelser om arbetstid. Utskottet hemställde därför tillika, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att Kungl. Maj:t efter ytterligare utredning ville överväga möjligheterna att komplettera hembiträdeslagen med bestämmelser om arbetstid. Utskottets utlåtande godkändes av riksdagen (skrivelse nr 314).

När sedan frågan om hembiträdeslagens fortsatta giltighet ånyo blev aktuell, uppdrog Kungl. Maj:t åt arbetsmarknadsstyrelsen att utreda då vunna erfarenheter av lagen och att till Kungl. Maj:t inkomma med de förslag i fråga om förlängning av lagens giltighetstid och ändringar i lagen, som föranleddes av utredningen. Arbetsmarknadsstyrelsens utredning resulterade i ett förslag att lagen skulle i oförändrat skick förlängas för en tid av två år. Såsom sin principiella uppfattning uttalade emellertid arbetsmarknadsstyrelsen att hembiträderna, i likhet med de flesta övriga anställda, borde få en i lag reglerad arbetstid. Anledningen till att styrelsen likväl förordade fortsatt giltighet av den såsom fritidslag utformade hembiträdeslagen var främst det nya läge, som enligt styrelsens mening uppstått genom den form av hembiträdeslagstiftning, som man i Norge och Finland ansett sig böra välja när hembiträdernas anställningsvillkor reglerades i lag. Enligt en i ämnet den 16 januari 1948 utfärdad norsk lag — gällande för tiden från och med den 1 januari 1949 till och med den 31 december 1951

— hade regleringen skett så, att hembiträdes ordinarie arbetstid, vari inräknades måltidsraster, ej fick överstiga 10 timmar om dagen och skulle förläggas mellan kl. 7 och 19.30. Därutöver hade föreskrivits att hembitråde skulle ha vissa fridagar. Även jämlikt den finska hembiträdeslagen — utfärdad den 7 januari 1949 — var den ordinarie arbetstiden maximerad till 10 timmar om dagen, måltidsraster däri inräknade. Arbetstidens förläggning var emellertid något annorlunda enligt den finska lagen i det att enligt denna arbetstiden fick börja tidigast kl. 6 och sluta senast kl. 19 med möjlighet för landsbygdens del att under den varma årstiden utsträcka arbetstiden till kl. 20. Också enligt den finska lagen var hembiträdena tillförsäkrade vissa fridagar, varjämte gällde att arbetsgivaren skulle föra arbetsbok över arbetstid och fritid m. m.

Enligt arbetsmarknadsstyrelsens mening innebar det norska och det därmed nära besläktade finska systemet ett nytt alternativ till frågans lösning utöver dem som tidigare diskuterats i Sverige; och enligt styrelsens uppfattning borde för vår del slutlig ståndpunkt icke tagas till spörsmålet om hembiträdenas arbetstid förrän man vunnit vetskap om hur lagstiftningen i de ifrågavarande nordiska grannländerna verkat i praktiken.

I propositionen nr 65 till 1950 års riksdag anslöt sig Kungl. Maj:t till denna uppfattning; dock att enligt Kungl. Maj:ts förslag lagen skulle förlängas för en treårsperiod. Andra lagutskottet tillstyrkte i sitt utlåtande nr 22 Kungl. Maj:ts förslag. Utskottsutlåtandet godkändes av riksdagen (skrivelse nr 87).

Arbetsmarknadsstyrelsens utredningar.

Genom beslut den 20 september 1951 uppdrog Kungl. Maj:t åt arbetsmarknadsstyrelsen att, efter inhämtande av erforderliga yttranden, verkställa utredning rörande hittills vunna erfarenheter av hembiträdeslagen ävensom rörande erfarenheterna av motsvarande lagstiftning i de nordiska grannländerna samt inkomma med de förslag rörande förlängning av lagens giltighetstid och de ändringar i lagen, vartill utredningen gäve anledning.

Arbetsmarknadsstyrelsen har med anledning härav i ärendet hört socialstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning, Svenska arbetsgivareföreningen, Svenska lantarbetsgivareföreningen, Riksförbundet landsbygdens folk, Landsorganisationen i Sverige, Svenska lantarbetareförbundet, Sveriges husmodersföreningars riksförbund, Hembiträdesföreningarnas centralkommitté, Fredrika-Bremer-förbundet, Folkpartiets kvinnoförbund, Högerns kvinnoförbund, Svenska landsbygdens kvinnoförbund, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund och Yrkeskvinnors samarbetsförbund.

Arbetsmarknadsstyrelsen har vidare infordrat yttrande från arbetsnämnden i Stockholm och samtliga länsarbetsnämnder, som i sin tur inhämtat

synpunkter från husmödrar och hembiträden rörande läget på den husliga arbetsmarknaden.

Slutligen har arbetsmarknadsstyrelsen förskaffat sig kännedom om de nordiska grannländernas erfarenheter av lagstiftningen på detta område.

Yttranden till arbetsmarknadsstyrelsen.

Rörande situationen på den husliga arbetsmarknaden har länsarbetsnämnderna framhållit, att tillgången på arbetskraft i hemmen fortgående minskat sedan kriget, enär den starka konkurrensen om den kvinnliga arbetskraften medfört stor avgång från hembiträdesyrket. Bristen på hembiträden medförde, att hemmen i ökad omfattning anlidade tillfällig hjälp, s. k. hemassistenter, i allmänhet gifta kvinnor med mera sporadiskt arbete. För familjer med småbarn, där husmodern hade förvärvsarbete, samt för jordbrukarfamiljer vore dock denna utväg icke alltid möjlig. Emellertid hade från senare delen av år 1951 en påtaglig förändring skett på den husliga arbetsmarknaden, i det att efterfrågan på hembiträden och hemassistenter börjat minska samtidigt som tillgången på sådan hjälp ökat. Den minskade efterfrågan berodde främst på att lönerna för den husliga arbetskraften stigit alltmer och att familjernas ekonomiska situation åtstramats genom prishöjningarna. Vidare inriktade sig hemmen mer än förr på att klara sig utan lejd arbetskraft genom modernisering av köken och genom anlitage av olika tekniska hjälpmedel. Den ökade tillgången på hemhjälp orsakades huvudsakligen av det förändrade läget på arbetsmarknaden. Det vore emellertid att vänta att den arbetskraft, som nu sökte sig över till hemarbete och som vanligen ej vore van vid sådant arbete, vid stigande konjunkturer skulle återvända till de tidigare sysselsättningarna. Tillskottet av utländska hembiträden hade också bidragit till att lätta situationen på den husliga arbetsmarknaden.

Rörande hembiträdeslagens verkningar har länsarbetsnämnden i Gotlands län framhållit, att lagen åstadkommit förbättrade fritidsförhållanden för hembiträdena samt medfört större förståelse från arbetsgivarnas sida för hembiträdenas arbetsförhållanden. Enligt den mening, som uttalats av länsarbetsnämnderna i Uppsala, Blekinge och Västerbottens län, vore emellertid de successivt förbättrade arbetsförhållandena i första hand att tillskriva den rådande bristen på huslig arbetskraft, varav följt en allmän uppvärdering av det husliga arbetet och en välvilligare inställning till hembiträdeskårens krav. Flertalet hembiträden hade sålunda nu väsentligt bättre anställningsvillkor i fråga om arbets- och fritid än lagen förutsatte.

I fråga om hembiträdeslagens innehåll har i yttrandena främst behandlats spörsmålet om lagen bör ha karaktären av fritidslag eller arbetstidslag. För ett bibehållande av lagens nuvarande konstruktion

har socialstyrelsen, Svenska arbetsgivareföreningen, Svenska lantarbetsgivareföreningen, Sveriges husmodersföreningars riksförbund, Fredrika-Bremer-förbundet, Folkpartiets kvinnoförbund, Högerens kvinnoförbund, Yrkeskvinnors samarbetsförbund samt länsarbetsnämnderna i Jönköpings, Kronobergs, Jämtlands och Norrbottens län uttalat sig.

Socialstyrelsen har förklarat sig nu liksom tidigare icke kunna tillstyrka en arbetstidsreglering för hembiträden. Enligt socialstyrelsens mening tillförsäkrade den nuvarande hembiträdeslagen hembiträdena de fritidsförmåner, som vore av betydelse för en lämplig avvägning av deras arbetstid.

Svenska arbetsgivareföreningen har såsom motiv för bibehållande av lagens karaktär av fritidslag anfört, att hembiträdena hade mycket varierande yrkesskicklighet och arbetsuppgifter. De arbetade i stor utsträckning utan direkt övervakning, och det syntes närmast otänkbart att för detta slag av arbete ange exakta arbetstider.

Sveriges husmodersföreningars riksförbund har pekat på de stora svårigheter, som en arbetstidslag skulle medföra i hem, där husmodern vore förvärvsarbetande, liksom i barnrika hem och i lantushåll. Hembiträdets arbete kunde i regel icke jämföras med t. ex. fabriksarbete, ty en icke ringa del utgjordes av passning.

Yrkeskvinnors samarbetsförbund har framhållit, att så kort tid förflutit sedan hembiträdeslagen senast förlängdes att några nya erfarenheter beträffande lagens verkningar, vilka skulle motivera en ändring av gällande bestämmelser angående arbetstiden, icke torde ha vunnits. Enligt vad *Fredrika-Bremer-förbundet* uttalat, skulle enbart en arbetstidslag troligen icke medverka till en ökad tillströmning till yrket. Det syntes snarare naturligt att, såsom redan i viss mån skett, förhållandena inom det husliga arbetsområdet anpassade sig efter den minskade tillgången på arbetskraft.

Länsarbetsnämnden i Jönköpings län har anfört, att arbetsförhållandena i bl. a. lantbrukarhem ej medgäve en fixering av hembiträdenas arbetstid. Den relativt långa arbetstiden för hembiträdena kompensades av att arbetet i ett hem vore av växlande natur samt dessutom med nuvarande hjälpmedel ej så betungande. En förkortad arbetstid skulle medföra stora svårigheter för husmodern, som därigenom skulle få en avsevärt minskad hjälp i utbyte för hembiträdeskostnaderna. Noggrant begränsad arbetstid skulle tvinga till jäkt i hushållsarbetet och därigenom nedsätta trivseln i arbetet för många. Införandet av arbetstidsbestämmelser skulle vidare sannolikt medföra viss spänning och irritation på arbetsplatsen.

En arbetstidsreglering för hembiträdena har förordats av Landsorganisationen, Svenska lantarbetareförbundet, Riksförbundet landsbygdens folk, Hembiträdesföreningarnas centralkommitté, Svenska landsbygdens kvinnoförbund och Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund ävensom av arbetsnämnden i Stockholm samt flertalet länsarbetsnämnder.

Såsom skäl härför har bl. a. anförts, att det måste anses riktigt, att även hembiträderna finge reglerad arbetstid. En arbetstidslag skulle tydligare framhålla det husliga arbetets karaktär av yrkesarbete och göra det jämställt med varje annat förvärvsarbete. Bland de faktorer, som medverkat till flykten från hembiträdesyrket, vore dettas sämre villkor beträffande arbetstid jämfört med flertalet andra yrkesområden. En arbetstidslag skulle därför kunna tänkas förbättra rekryteringsmöjligheterna och öka yrkesbeständigheten bland hembiträderna. Svårigheterna att genomföra en arbetstidsreglering för hembiträden vore icke oöverkomliga. Dels hade man under den tid hembiträdeslagen varit i kraft hunnit vänja sig vid en lagstiftning på detta område och dels hade de bestämmelser, som en eventuell arbetstidslag sannolikt skulle komma att innefatta, redan tillämpats i stor omfattning, varför lagen endast skulle innebära ett fastställande av nu tillämpad praxis.

Rörande utformningen av en arbetstidsreglering har meningarna varit delade.

En reglering, enligt vilken nettoarbetstiden — däri ej inräknat måltidsraster och tid för sysslor för egen räkning — bestämmes till 192 timmar under en period av fyra veckor, har förordats av Landsorganisationen, Hembiträdesföreningarnas centralkommitté, Riksförbundet landsbygdens folk, arbetsnämnden i Stockholm och länsarbetsnämnden i Värmlands län.

Enligt vad *Riksförbundet landsbygdens folk* framhållit, borde lagen — utöver denna nettoarbetstid per fyraveckorsperiod — ej innehålla några närmare bestämmelser om arbetstidens längd per dag, dock att den nuvarande bestämmelsen, att arbetet skulle sluta senast kl. 19, borde bibehållas. *Landsorganisationen* och *Hembiträdesföreningarnas centralkommitté* har föreslagit att därutöver borde föreskrivas, att arbetstiden normalt ej finge börja före kl. 7 och att måltidsraster och tider för hembiträdets egna sysslor skulle beräknas till en timme om dagen. Landsorganisationen har tillagt, att någon rast i vanlig bemärkelse, dvs. ledighet varöver den anställda själv disponerade, knappast kunde uttagas av hembiträdet, varför det i realiteten skulle innebära en förlängning av arbetstiden, om denna ledighet fastställdes till längre tid än en timme. Centralkommittén har förordat, att arbetstiden per dag icke borde få överstiga 11 timmar.

Yrkeskvinnors samarbetsförbund har uttalat att, därest en arbetstidsreglering för hembiträderna skulle genomföras, arbetstiden borde fastställas till 96 timmar under loppet av två veckor, däri ej inräknat måltidsraster eller arbete för egen räkning. Beträffande arbetstidens längd per dag vore det angeläget, att största möjliga frihet lämnades parterna att avväga densamma.

En bruttoarbetstid av 10 timmar om dagen har förordats av *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund*, *Svenska landsbygdens kvinnoförbund* samt *länsarbetsnämnderna i Uppsala, Kalmar, Kristianstads, Malmöhus,*

Hallands, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Örebro, Västernorrlands och Västerbottens län. Därvid har i allmänhet två timmar av arbetstiden ansetts belöpa på hembiträdets måltidsraster och arbete för egen räkning. I flertalet av dessa yttranden har förordats, att arbetstiden skulle förläggas mellan kl. 7 och 19. I några yttranden har dock framhållits, att det med hänsyn till lanthushållen, där arbetet sommartid vanligen började före kl. 7, ej borde föreskrivas någon tidpunkt, före vilken dagens arbete ej finge börja. *Länsarbetsnämnden i Göteborgs och Bohus län* har ifrågasatt, om ej med hänsyn härtill även tidpunkten för arbetets slut borde lämnas öppen.

Länsarbetsnämnden i Gotlands län har föreslagit, att vid sidan av en regel om en bruttoarbetstid av 10 timmar om dagen borde med hänsyn till lanthushållen intagas en undantagsbestämmelse, enligt vilken man finge räkna med 192 arbetstimmar under en fyraveckorsperiod, när arbetet så krävde. Bruttoarbetstiden borde i så fall begränsas till 11 timmar per dag.

Svenska lantarbetareförbundet har uttalat, att en bruttoarbetstid borde fastställas med tiden för måltider och arbete för egen räkning beräknad till två timmar per dag. Arbetsdagen borde förläggas mellan kl. 7 och 19, dock att den ordinarie arbetstiden under en tvåveckorsperiod icke finge överstiga 96 timmar.

Vidkommande hembiträdenas fritid har flertalet yttranden gett uttryck åt den uppfattningen att hembitråde, om så påfordrades, skulle tjänstgöra varannan söndag och att söndagsarbetet skulle kompenseras med ledighet en veckodag. Därvid har i allmänhet förordats, att det klockslag, då ledigheten skulle taga sin början, fixerades i lagen. *Arbetsnämnden i Stockholm* och *länsarbetsnämnden i Östergötlands län* har förklarat, att det borde utsägas, att åtta timmars arbete varannan söndag skulle under en tvåveckorsperiod berättiga till ledighet under två veckodagar om vardera fyra timmar. Ledigheten skulle med andra ord beräknas så att den i timmar gäve full kompensation för söndagsarbetet.

Å andra sidan har *länsarbetsnämnderna i Västmanlands, Västernorrlands och Norrbottens län* framhållit, att lagen icke borde innehålla några bestämmelser om söndagsarbete och kompensation härför. En maximering av arbetstiden vore tillräcklig. Hur arbetstiden skulle disponeras borde bestämmas av parterna genom individuella överenskommelser. *Länsarbetsnämnden i Gävleborgs län* har uppgivit, att från hembiträdenas sida framkommit önskemål om helt fria söndagar samt avkortad arbetstid på lördagarna, gärna på bekostnad av den vedertagna onsdagsledigheten.

Frågan om hembiträdets förmåner vid sjukdom har även berörts i några yttranden. Sålunda har *Landsorganisationen* och *länsarbetsnämnderna i Östergötlands och Västerbottens län* framhållit, att full lön eller del av lön borde utgå under 14 dagar efter sex månaders anställningstid. Denna rätt borde göras beroende av hembiträdets anslutning till sjukkassa. Rätt till lön vid sjukdom borde även förutsätta, att hembiträdet

vid anställningens tillträdande uppvisat friskintyg. Vidare har påpekats orättvisan i den nuvarande lagen, att hembitråde, som hade bostad hos arbetsgivaren, ägde erhålla kost och logi samt erforderlig vård och tillsyn vid sjukdom, under det att hembitråde med egen bostad icke åtnjöte sådana förmåner.

Å andra sidan har *socialstyrelsen*, *Svenska arbetsgivareföreningen*, *Sveriges husmodersföreningars riksförbund* och *länsarbetsnämnden i Malmöhus län* ifrågasatt, om lagen över huvud borde innehålla bestämmelser om hembitrådes rätt till lön eller andra förmåner vid sjukdom, enär skyldighet att bereda sådana förmåner i allmänhet icke åvilade arbetsgivare inom andra näringsområden.

Socialstyrelsen, *arbetsnämnden i Stockholm* samt *länsarbetsnämnderna i Stockholms, Älvsborgs och Västerbottens län* har efterlyst mera preciserade bestämmelser om gottgörelse för hembitrådes övertidsarbete och vakttjänst. På denna punkt hade uppstått tveksamhet och osäkerhet vid tillämpningen av den nuvarande lagen. *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund* har föreslagit, att den nya lagen utformades så, att det icke skulle anses som vakttjänst om hembitråde frivilligt åtog sig att vara hemma och ha tillsyn över barn eller åldringar. Sådan icke kompenserad vakttjänst skulle dock icke få överstiga 10 timmar under en fyraveckorsperiod.

Rörande lagens skadeståndsregler har *socialstyrelsen* framhållit, att svårigheter ofta uppstode på grund av att lagen saknade bestämmelser till ledning för fastställande av skadeståndets storlek, då husmor eller hembitråde åsidosatte sina förpliktelser enligt lagen. Styrelsen ansåge, att det skulle innebära en fördel för båda parter, om det fastställdes vissa normer för beräkningen av sådant skadestånd, eventuellt i form av en generell regel om att skadestånd skulle utgå med ett belopp motsvarande lönen under uppsägningstiden eller viss del därav.

Länsarbetsnämnden i Malmöhus län har uttalat, att lagen ställde arbetsgivaren tämligen rättslös i de fall hembitrådet slutade sin anställning utan att respektera gällande uppsägningstid, och att detta vore en fråga, som borde omprövas vid en revision av lagen.

Frågan om tillsynen över lagens efterlevnad har berörts av *Svenska lantarbetareförbundet*. Då inom hembitrådeskåren icke överallt funnes fackliga organisationer, som kunde utgöra garanti för lagens efterlevnad, syntes det förbundet angeläget, att i lagen infördes bestämmelser om tillsynsmyndighet. Arbetarskyddsstyrelsen borde enligt förbundets mening vara tillsynsmyndighet även på den del av arbetslivet, som berörde hembitrådenas arbetsförhållanden.

Hembitrådeslagstiftningen i grannländerna.

Den norska hembitrådeslagstiftningen av den 16 januari 1948 omfattade till en början icke avtal avseende mindre än två hela

arbetsdagar per vecka eller motsvarande arbete delat på flera arbetsdagar under en vecka, men i samband med att lagens giltighetstid förlängdes år 1951 borttogs denna undantagsbestämmelse. Lagen omfattar sålunda nu även hemassistenter. Från lagen är undantagna hembiträden, som huvudsakligen arbetar i jordbruk eller ladugård och som omfattas av lagstiftningen för lantarbetare.

Arbetstiden får i regel icke överstiga 10 timmar per dag, måltidsrasterna inräknade, och skall förläggas mellan kl. 7 och 19.30. Till övertidsarbete hänföres icke sådant arbete som är nödvändigt för att avvärja skada på liv och egendom. Om hembitråde, som bor hos arbetsgivaren, åtagit sig att utom den normala arbetstiden vara hemma och ha tillsyn av bostad, barn och gamla, räknas icke heller detta som övertidsarbete och behöver ej särskilt kompenseras. Lagen stadgar emellertid, att hembitråde icke får anlitats för övertidsarbete eller vaktjänst mellan kl. 19.30 och 7 mer än tio gånger under loppet av fyra sammanhängande kalenderveckor med mindre det är strängt nödvändigt på grund av sjukdom eller andra tvingande skäl. Övertidsarbete skall gottgöras med fritid eller full lön, i båda fallen med minst 25 % tillägg. Vid beräkning av kontantersättning lägges kost och logi till lönen och full arbetstid per månad beräknas till 200 timmar. Bestämmelserna om fridagar överensstämmer i stort sett med den svenska lagens.

Om hembitråde, som bor hos arbetsgivaren, blir gravid eller drabbas av arbetsoförmåga på grund av sjukdom eller olycksfall, som inträffat efter anställningens början, kan arbetsgivaren icke av denna anledning uppsäga hembitrådet med kortare frist än en månad från det arbetsoförmågan eller graviditeten inträtt. Motsvarande inskränkning gäller i hembitrådes rätt att lämna sin anställning vid husmoderns sjukdom, olycksfall eller graviditet. Därest hembitråde lämnar sin anställning utan att iakttaga stadgad uppsägningstid, förlorar hon enligt semesterlagens bestämmelser rätten till semesterersättning och kostpengar.

Statens arbeidstilsyn övervakar lagens efterlevnad.

Enligt vad arbetsmarknadsstyrelsen inhämtat har lagens bestämmelser om arbetstid och övertidsarbete i stort sett ej medfört några tolknings- eller tillämpningssvårigheter. Däremot hade reglerna om övertidskompensation ansetts mindre tillfredsställande, varför man planerade att införa fasta taxor för ersättningen. Lagen hade ej förmått hindra en minskad rekrytering till yrket men hade bidragit till en stabilisering av förhållandena på området. Kännedom om lagen och dess innehåll torde dock ännu ej vara tillräckligt spridd.

Den finska hembitrådeslagen av den 7 januari 1949 omfattar i stort sett samma arbetstagare som den svenska och gäller sålunda icke för hemassistenter. Den ordinarie arbetstiden får, inklusive måltidsraster, uppgå till högst 10 timmar per dygn och skall förläggas mellan kl. 6 och 19. Under

tiden den 1 april—den 30 september kan arbetstiden dock på landsbygden få sluta senast kl. 20.

Hembiträde tillförsäkras fritid dels en vardag varje vecka efter kl. 14 eller två vardagar efter kl. 17, dels varannan sön- eller helgdag eller ock varje sön- och helgdag efter kl. 15 och dels självständighetsdagen och första maj från kl. 15. Bestämmelserna beträffande hembiträdes skyldighet att utföra övertidsarbete är i stort sett desamma som i den svenska lagen. Övertidsarbete skall kompenseras antingen med kontantersättning eller med fritid. För arbete efter kl. 24 bör ersättning utgå med dubbelt belopp. Ersättning, som utgår i pengar, beräknas per timme så, att hembiträdets månadslön divideras med 100. Består övertidsarbetet av vakttjänst, äger hembiträdet rätt till ersättning endast om särskild överenskommelse härom träffats.

Arbetstiden för hembiträde under 16 år får uppgå till högst 8 timmar per dygn, måltidsrasterna inräknade. Sådant hembiträde får sysselsättas på övertid högst 7 timmar per vecka. Till minderårigt hembiträde skall ersättning för övertidsarbete alltid utgå i form av motsvarande ledighet under den överenskomna regelbundna arbetstiden.

Arbetsgivaren är skyldig att för sitt hembiträde anskaffa av socialministeriet fastställd arbetsbok, i vilken bör antecknas tidpunkten för anställningens början, fritiderna, övertidsarbete och hur sådant arbete kompenserats samt semester och erlagda lönebelopp.

Den finska lagen har — upplyser arbetsmarknadsstyrelsen — enligt finska socialministeriets uppfattning medverkat till att stabilisera anställningsförhållandena på det husliga arbetsområdet men ännu kunde icke med ledning av hittills vunna erfarenheter sägas om lagen bidragit till att göra de husliga yrkena mera lockande och därmed stimulerat rekryteringen till detta arbetsområde. En arbetstidsbegränsning till 192 timmar under en fyraveckorsperiod vore enligt socialministeriets mening knappast att rekommendera, enär ett sådant arrangemang skulle förutsätta kontroll över arbetstiden och kunde, där noggranna anteckningar saknades, leda till tvistigheter.

I D a n m a r k finnes ingen hembiträdeslag i egentlig mening, men lagen den 30 maj 1941 om rättsförhållandet mellan husbonde och anställd reglerar vissa anställningsfrågor för hembiträden under 18 år. Lagen avser endast anställningar för längre tid än en månad. För halvt års anställning skall utgå sex lediga vardagar, vilka den anställde kan fordra skall förläggas sommartid i en följd. Arbetsgivaren är skyldig att vid den anställdes sjukdom draga försorg om dennes vård så länge anställningsavtalet äger giltighet. Däremot behöver arbetsgivaren i allmänhet icke betala läkararvode, läkemedel, specialistvård och sjukhusvistelse för den anställde. Vidare finnes vissa bestämmelser rörande beskaffenheten av hembiträdes rum på arbetsplatsen samt vissa skyddsföreskrifter rörande arbetsbördan för anställda under 16 år.

Arbetsmarknadsstyrelsens förslag.

Rörande utvecklingen på området har arbetsmarknadsstyrelsen anfört bl. a. följande.

Under en lång följd av år har tillgången på hembiträden minskat. Enligt folkräkningsuppgifterna funnos år 1935 omkring 200 000 hembiträden, under det att antalet år 1945 hade nedgått till 120 000. Efter kriget har nedgången med all sannolikhet fortsatt i oförminskad takt. Den reducerade tillgången på hembiträden får ses mot bakgrunden av bl. a. den samtidiga minskningen av de årskullar, ur vilka denna arbetskraft i regel rekryteras och den ökade konkurrensen på arbetsmarknaden om denna arbetstagarkategori.

Som en följd av denna utveckling ha hemmen allt mer fått inskränka på den heltidsanställda hjälpen. Även andra faktorer ha bidragit härtill. Sålunda torde de under senare år kraftigt stegrade hembiträdeslönerna samt förhållandena på bostadsmarknaden ha verkat i samma riktning. Genom rationalisering och mekanisering av hushållsarbetet har behovet av lejd arbetskraft emellertid kunnat nedbringas. Bristen på hembiträden har å andra sidan lett till att man övergått till att anlita hjälp mera sporadiskt eller för vissa sysslor under ett begränsat antal dagar eller timmar per vecka; de som taga tillfällig anställning eller deltidsarbete i hemmen ha mestadels benämnts hemassistenter. Medan hembiträdenas antal minskat, har däremot tillgången ökat på hemassistenter, vilka ofta äro husmödrar som mer eller mindre tillfälligt söka lönarbete ute i arbetslivet.

Även om den offentliga arbetsförmedlingens verksamhet icke omspannar hela marknaden, visa dock förmedlingssiffrorna en klar tendens till minskning av såväl tillgång som efterfrågan på hembiträden. Jämföras förmedlingssiffrorna för åren 1939 och 1951, erhålles en bild av den omställning, som pågått på den husliga arbetsmarknaden.

Nedanstående uppgifter avse antalet lediga och tillsatta platser för *hembiträden*.

År	Lediga platser	Tillsatta platser
1939	66 500	31 150
1947	48 500	18 600
1950	43 700	18 800
1951	39 500	17 900

I detta sammanhang må erinras, att antalet utländska hembiträden i Sverige vid utgången av år 1951 uppgick till närmare 10 000. Den utländska arbetskraften ingår delvis i de siffror, som ovan redovisas, men har icke ändrat den totala bilden av hembiträdesmarknaden.

Följande siffror visa hur såväl lediga och tillsatta platser för *hemassistenter* ökat år efter år fram till 1951.

År	Lediga platser	Tillsatta platser
1939	78 800	74 000
1947	165 000	130 000
1950	169 200	147 250
1951	154 800	136 500

Nedgången under år 1951 bekräftar länsarbetsnämndernas i det föregående redovisade uppgifter om en minskad efterfrågan på hemassistenter.

Enligt styrelsens uppfattning torde hemmen i fortsättningen komma att alltmer anlita hemassistenter i stället för hembiträden, en omställning som styrelsen med länsarbetsnämndernas och arbetsförmedlingarnas medverkan sökte underlätta, bl. a. genom viss kursverksamhet. Naturligtvis vore emellertid den hjälp, som kunde erhållas genom hemassistenter, icke alltid tillräcklig, exempelvis ej för hem med förvärvsarbetande husmödrar med småbarn.

Vidkommande den nuvarande lagens verkningar framhåller arbetsmarknadsstyrelsen, att man i regel på olika sätt sökt anpassa hembiträdenas arbetsförhållanden, så att dessa icke alltför mycket avveke från de villkor, som gällde på den övriga arbetsmarknaden. Härvid hade hembiträdeslagen varit normgivande, och framförallt torde stadgandena om kvällsledighet och fridagar ha vunnit beaktande. Bristen på hembiträden hade emellertid gjort, att arbetsgivarna-husmödrarna ofta velat sträcka sig längre än lagen stadgade, särskilt när det gällt arbetstiden. Strävan att göra hembiträdesyrket tilldragande hade i många fall framtingat en normalisering av den dagliga arbetstiden med vissa regler i fråga om tidpunkten för arbetets början och avslutning. I allmänhet torde därvid en fixering av bruttoarbetstiden ha skett, varvid man räknat med att inom de fastställda klockslagen också inrymma tid för hembiträdets måltidsraster och sysslor för egen räkning. Den nuvarande hembiträdeslagen hade sålunda i regel kommit att framstå som en minimilagstiftning på det husliga området.

Rörande frågan om lagen i fortsättningen bör ha karaktär av arbetstidslag eller fritidslag, framhåller arbetsmarknadsstyrelsen, att den gjorda utredningen enligt dess uppfattning givit vid handen, att tiden nu vore inne att inordna det husliga arbetet under arbetstidslagstiftningen. Det husliga arbetets art lade emellertid avsevärda hinder i vägen för att utforma detaljerade bestämmelser om nettoarbetstid, vilket skulle förutsätta förändret av omständliga arbetstidsjournaler, en lösning som speciellt i hem, där husmor hade förvärvsarbete utanför hemmet, skulle vara ogörlig. I stället borde fastställas en genomsnittlig daglig bruttoarbetstid, inom vilken också skulle rymmas hembiträdets måltidsraster och sysslor för egen räkning. En daglig bruttoarbetstid på 10 timmar, av vilka två timmar kunde beräknas bortfalla för hembiträdets måltider och egna sysslor, vore den lösning som förefölle naturligast. Den reella arbetstiden bleve då i genomsnitt 8 timmar per dag och 48 timmar per vecka. I den månsöndagsarbete ifrågakomme, skulle detta kompenseras med motsvarande ledighet under veckan. För fall att överenskommelse träffades om arbete över den ordinarie arbetstiden, skulle detta arbete i regel betraktas som övertidsarbete och gottgöras därefter eller kompenseras i form av ledighet.

En sålunda omarbetad hembiträdeslag borde enligt arbetsmarknadsstyrelsens mening nu givas permanent karaktär, enär förhållandena på arbets-

marknaden icke kunde förväntas undergå någon förändring under överskådlig tid.

I detta sammanhang berör arbetsmarknadsstyrelsen ett av arbetstidsutredningen — som tillsatts år 1947 för att verkställa en allmän översyn av arbetstidslagstiftningen — utarbetat preliminärt förslag till ny arbetstidslagstiftning, enligt vilket även hembiträdenas arbetstid skulle regleras av arbetstidslagen utan några särbestämmelser för det husliga arbetsområdet. Arbetsmarknadsstyrelsen anför härom.

Arbetstidsutredningens förslag rörande regleringen av den ordinarie arbetstiden innebär, att principen om 48-timmars arbetsvecka fortfarande skall gälla, men för områden av arbetslivet, där verksamheten bedrivs såväl söndag som vardag, skall i stället gälla, att den ordinarie arbetstiden högst får uppgå till 96 timmar under loppet av två veckor i följd. Den effektiva dagliga ordinarie arbetstiden föreslås maximerad till 10 timmar per dygn. En dag i veckan kan dock denna arbetstid få utsträckas till 11 timmar. Vid tillämpning av den föreslagna arbetstidslagen har utredningen utgått från att arbetsgivare och arbetstagare i form av kollektivavtal må träffa överenskommelse om reglering av arbetstiden inom ramen av vad lagen stadgar.

Enligt arbetsmarknadsstyrelsens mening bör en särskild hembiträdeslag bibehållas med hänsyn till att det inom det husliga arbetsområdet saknades partsorganisationer, till följd varav kollektivavtal med normerande bestämmelser om arbetstidens förläggning, uppsägning, ersättning för övertidsarbete m. m. icke kunde komma till stånd. Med de sociala förmåner och villkor, som hembiträdeslagen stadgade, kunde den sägas till en del utgöra en ersättning för kollektivavtalen inom andra delar av arbetslivet.

Arbetsmarknadsstyrelsen fortsätter.

Eftersom man i den nuvarande hembiträdeslagen räknar med att hembiträdet kan användas i arbete varannan söndag — en bestämmelse, som styrelsen anser böra bibehållas i den nya lagen — skulle det förefalla naturligt att i enlighet med den föreslagna arbetstidslagen tillämpa regeln om 96 timmars effektiv arbetstid under en tvåveckorsperiod. Vid omräkning i bruttoarbetstid skulle detta motsvara 120 timmar under 2 veckor. Tillämpning av 2 veckor som beräkningsperiod skulle givetvis möjliggöra en smidigare anpassning av arbetstiden efter växlingar i arbetsbehovet. Man skulle som förebild kunna taga lantarbetstidslagens bestämmelse för arbetare, som huvudsakligen användes till djurskötsel, varvid stadgas, att arbetstiden icke må överstiga för dygn 9 timmar och för två arbetsveckor i följd 96 timmar. Därest man vid ett övervägande av frågan om tillämpningen av den nya arbetstidslagen på hembiträdena skulle vilja stanna vid en tvåveckorsperiod som beräkningsgrund för arbetstiden, skulle i så fall en bruttoarbetstid av 120 timmar tillämpas, varvid dock bruttoarbetsdagen icke någon dag skulle överstiga 12 timmar.

Med hänsyn till det anförda förordar arbetsmarknadsstyrelsen, att bruttoarbetstiden för fjorton dagar icke får överstiga 120 timmar, dock att den

2 — *Bihang till riksdagens protokoll 1953. 1 saml. Nr 81.*

dagliga bruttoarbetstiden icke får uppgå till mer än 12 timmar.

Vidare anför arbetsmarknadsstyrelsen.

Då arbetsrytmen i ett hem kräver viss elasticitet i arbetstidsbestämmelserna och då hänsyn bör tagas till den växlande praxis, som utbildats beträffande arbetstidens förläggning under dagen, finner styrelsen det önskvärt, att något särskilt stadgande om arbetstidens början icke göres i lagen. Härigenom underlättas lagens tillämpning för vissa grupper av hembiträden, exempelvis lanthembiträden, vilka med hänsyn till arbetsuppgifternas art ofta måste börja sitt arbete tidigt. Däremot föreslår styrelsen, att bestämmelsen kvarstår om att den ordinarie arbetstiden skall sluta senast kl. 19. Med den utformning, som lagen enligt styrelsens förslag skulle erhålla, möter intet hinder att arbetstidsbestämmelserna göras tillämpliga även på hembiträden, som uteslutande ha till uppgift att sköta barn.

Möjligheten att i viss utsträckning kunna utnyttja hembiträdena för arbete även på söndagar synes böra bibehållas. Lagen bör dock stadga, att hembitråde normalt icke får utnyttjas för söndagsarbete mer än varannan söndag. Den veckoledighet, som därvid skall utgå som compensation för söndagsarbete, skall av parterna fastställas till en bestämd dag i veckan. Den skall utgå sammanhängande under sådan veckodag och får sålunda icke uppdelas på spridda timmar. I överensstämmelse med gällande praxis på det husliga arbetsområdet kan arbetstiden under en tvåveckorsperiod ordnas så att hembiträdet beredes ledighet två halva bruttoarbetsdagar för att i stället tjänstgöra varannan söndag.

Överenskommelse bör vid anställningens början kunna träffas om ytterligare ledighet under andra allmänna helgdagar av kyrklig karaktär, innebärande exempelvis att ledighet utgår varannan sådan helgdag. Särskilda bestämmelser härom böra sålunda icke fastställas i lagen.

Stadgandet i den nuvarande hembiträdeslagen om viss ledighet den 1 maj bör kvarstå.

Nuvarande bestämmelser rörande arbete å övertid har, framhåller arbetsmarknadsstyrelsen, vållat tveksamhet och osäkerhet. Från många håll hade önskemål uttryckts om mera vägledande bestämmelser beträffande hur övertidsarbete och vakttjänst skulle gottgöras, därest compensation icke utginge i form av ledighet. Om lagen utformades så, att hembiträdena genomsnittligt skulle ha 96 effektiva arbetstimmar per 14-dagarsperiod, bleve det emellertid möjligt att mera exakt än hittills uträkna den timlön, som i så fall komme att ligga till grund för beräkningen av övertidersättning.

Styrelsen föreslår, att nuvarande övertidsbestämmelser kompletteras med en bestämmelse om att sådan vakttjänst, som endast innebär att hembiträdet skall finnas till hands, därest något inträffar med barn, sjuka eller åldringar eller för telefonpassning, exempelvis i en läkarfamilj, icke skall behöva kompenseras, om denna vakttjänst icke medför, att hembiträdet får avstå från sömn eller planerad fritidssysselsättning. Detta innebure med andra ord, att hembitråde, som »ändå skulle stanna hemma», icke kunde göra anspråk på ersättning eller särskild ledighet, om hon åtog sig att finnas till hands i här avsedda fall.

I fråga om hembiträdeslagens tillämpningsområde föreslår arbetsmarknadsstyrelsen, att även i fortsättningen skall undantagas husföreståndarinnor och hushållerskor, som själva helt bär ansvaret för hemmets skötsel eller kan jämnställas med arbetsledare, ävensom medlemmar av arbetsgivarens familj. De undantag, som nu gällde för avtal avseende tid understigande en månad eller avseende mindre än sex dagar i veckan eller deltidssysselsättning, hade vid lagens tillkomst motiverats med att anställningstiden vid kortare anställning som regel bestämts redan på förhand och att lagens bestämmelser i övrigt icke kunde tillämpas på avtal, som ej avsåge full vecka. Med de bestämmelser som föreslagits av arbetstidsutredningen och de detaljföreskrifter som styrelsen nu föreslog bortföle skälen för dessa undantagsbestämmelser, varför dessa borde utgå.

Arbetsmarknadsstyrelsen anmärker, att i några av yttrandena till styrelsen föreslagits att i hembiträdeslagen borde upptagas bestämmelser om sjuklön, men styrelsen har ej ansett sig böra föreslå att sjuklön skall utgå.

Rörande förutsättningarna för uppsägning av anställningsavtalet på grund av sjukdom anför arbetsmarknadsstyrelsen.

Nuvarande hembiträdeslag stadgar, att arbetsgivare äger att under vissa förutsättningar uppsäga avtal till omedelbart upphörande. Bland annat sägs att så kan ske, därest hembiträdet befinnes lida av tuberkulos eller av könssjukdom i smittsamt skede. Hembiträde har motsvarande rätt att med omedelbar verkan uppsäga avtal om arbetsgivaren eller någon inom dennes bostad boende befinnes lida av tuberkulos eller av könssjukdom i smittsamt skede. Då man numera på olika sätt vill bekämpa den rädsla för smitta, som kan föreligga vid tuberkulos även om denna icke befinner sig i smittsamt stadium, bör i lagen utsägas, att rätt till uppsägning av avtal vid fall av tuberkulos föreligger endast om den — i likhet med könssjukdom — är i smittsamt skede.

Tillsyn över lagens efterlevnad skall enligt arbetsmarknadsstyrelsens förslag utövas av arbetarskyddsstyrelsen, som även bör meddela råd och anvisningar till ledning vid tillämpningen av lagen. Ett stadgande härom finge enligt arbetsmarknadsstyrelsens mening givetvis icke innebära, att arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen utövade någon kontroll av arbetsförhållandena i hemmen, utan endast att frågor om tolkning av lagens bestämmelser skulle hänskjutas till arbetarskyddsstyrelsen för dess avgörande. Det syntes icke lyckligt att för hemmens arbetsfält vid överträdelse av bestämmelserna om arbetstid och användandet av arbetstagare under 18 år tillämpa så hårda straffbestämmelser — dagsböter eller böter upp till 100 kronor — som förslaget till ny arbetstidslag stadgade. Viktigare vore att på olika sätt sprida kännedom om lagens bestämmelser, varvid även i fortsättningen arbetsmarknadsorganen borde medverka med en kontinuerlig upplysningsverksamhet bland husmödrar och hembiträden. Ett organiserat samarbete mellan arbetarskydds-

styrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen i upplysnings- och rådgivningsfrågor skulle verksamt bidra till att underlätta övergången från fritids- till arbetstidslag för hembiträden.

Arbetsmarknadsstyrelsens förslag är icke enhälligt, i det att två ledamöter (herrar Brodén och Sæmund) i avgiven reservation föreslår, att lagen skall bibehållas som fritidslag och i denna utformning göras permanent. Reservanterna framhåller, att det redan under lagens förarbeten år 1944 konstaterades, att det husliga arbetets natur talade emot en reglering av hembiträdenas arbetstid på samma sätt som för de yrkesgrupper, vilka omfattades av hittills genomförda arbetstidslagar. Grunderna för denna uppfattning hade icke ändrats under de gångna årens lopp. Enligt reservanternas mening borde allt fortfarande överlåtas åt de enskilda parterna att överenskomma om den arbetstid, som för det enskilda hemmet vore bäst lämpad. Att detta icke komme att medföra ett otillbörligt utnyttjande av hembiträdena syntes den förebragta utredningen giva klart uttryck för.

Yttranden över arbetsmarknadsstyrelsens förslag.

Över arbetsmarknadsstyrelsens förslag har efter remiss yttranden avgivits av socialstyrelsen, arbetarskyddsstyrelsen — som bifogat yttranden från ett antal yrkesinspektörer — överstyrelsen för yrkesutbildning, arbetstidsutredningen, Svenska arbetsgivareföreningen, Svenska lantarbetsgivareföreningen, Riksförbundet landsbygdens folk, Sveriges lantbruksförbund, Landsorganisationen i Sverige, Tjänstemännens centralorganisation, Sveriges husmodersföreningars riksförbund, Fredrika-Bremer-förbundet, Folkpartiets kvinnoförbund, Högerens kvinnoförbund, Svenska landsbygdens kvinnoförbund, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund och Yrkeskvinnors samarbetsförbund.

I remissyttrandena är meningarna delade beträffande frågan huruvida hembiträdeslagen även i fortsättningen bör ha karaktär av fritidslag eller om den bör omändras till en arbetstidslag. På sina håll anses emellertid, att man nu icke bör taga definitiv ställning till detta spörsmål utan i stället avvakta resultatet av arbetstidsutredningens undersökningar. I avvidan härpå borde man nu blott förlänga hembiträdeslagens giltighet för en begränsad tid. Denna ståndpunkt intages av arbetstidsutredningen, socialstyrelsen, arbetarskyddsstyrelsen, Tjänstemännens centralorganisation och yrkesinspektören i tionde distriktet.

Arbetstidsutredningen hemställer, att den nuvarande hembiträdeslagen förlänges för ytterligare två år och anför till utveckling av sin mening bl. a.

Utredningen har jämlikt sina direktiv bland annat att överväga, huruvida möjligheter föreligger att utsträcka arbetstidslagstiftningen till arbetstagaregrupper, vilka för närvarande ligger utanför denna. Arbetsmarknads-

styrelsens förslag innebär, att man bryter ut en av dessa och för denna in under lagstiftningen. Häremot kan naturligen intet vara att erinra, därest särskilda skäl talar för att man icke bör avvakta resultaten av den allmänna översyn, varmed utredningen är verksam. Några sådana skäl har utredningen dock knappast funnit föreligga. I stället torde det förhålla sig så att man allmänt börjar anse, att tiden numera är inne att föra i varje fall den större delen av de utanför lagstiftningen stående arbetstagaregrupperna in under denna. Utredningen har ännu icke kunnat taga slutlig ståndpunkt till i vilken utsträckning detta är möjligt. Arbetet härmed bjuder på många och stundom svårbedömbara frågor.

Det är möjligt, att systemet med bruttoarbetstid är det rätta, då det gäller att begränsa hembiträdenas arbetstid. Systemet är emellertid nytt för vårt land. Då man överväger att i arbetstidslagstiftningen införa en ny princip, bör man beakta att praktiskt taget hela arbetstidslagstiftningen i vårt land för närvarande befinner sig i stöpsleven, varvid sättet för begränsningen av hembiträdenas arbetstid jämväl kommer att tagas upp till behandling. Utredningen vill starkt ifrågasätta lämpligheten av, att ett par år innan förslag till ny arbetstidslag framlägges, i vilket sammanhang det stora flertalet arbetstidsfrågor måste finna en lösning, införa en ny speciell arbetstidslag, som bygger på ett nytt sätt för begränsningen av arbetstiden. Utredningen kan på nuvarande stadium av sitt arbete icke taga bestämd ståndpunkt till frågan, om det föreslagna sättet för bestämmandet av hembiträdenas maximala arbetstid är det lämpligaste.

Utredningen vill i detta sammanhang endast framföra några allmänna reflektioner rörande det föreslagna systemet med bruttoarbetstid, vilka dock ej får fattas såsom ett slutligt ståndpunktstagande. Ur psykologiska synpunkter kan det vara mindre lämpligt att införa lagbestämmelser, som med all sannolikhet av hembiträdena kommer att tolkas så, att de får längre arbetstid än andra grupper arbetstagare. Att deras arbetstid är en bruttoarbetsdag torde man ofta komma att bortse från, varför utredningen fruktar att den föreslagna lagen snarare kommer att skärpa bristen på hembiträden än att bidra till att minska den. Dessutom är utredningen icke säker på att två timmar är en riktigt avvägd tid för måltider och privata angelägenheter. Man bör beakta att fråga här är om ett genomsnitt för samtliga dagar. Förhållandena varierar vidare mycket och sammanhänger naturligen med hembiträdets ambition och organisationen av arbetet i hemmen. Utredningen har svårt att värja sig för intrycket, att den bästa arbetskraften blir behandlad strängare än den övriga.

Arbetstidsutredningen framhåller vidare, att det kan finnas möjligheter att ordna den lagliga regleringen av hembiträdenas arbetsförhållanden på ett sätt, som närmare anknyter till det som finnes inom andra verksamhetsområden. Åtta timmars arbetsdag syntes eventuellt kunna uppnås genom att arbetstiden uppdelades i perioder, åtskilda av fritid. För att undgå att arbetstiden bleve allt för utspridd kunde härvid i lagen föreskrivas det högsta antal timmar, som finge förflyta från den dagliga arbetstidens början och till dess slut. Hembiträdets arbetskraft kunde då tagas i anspråk just under de delar av tiden kl. 7—19, då det största behovet av hjälp i hemmet föreläge. Vissa dagar kunde man dela arbetstiderna och ha sträcktjänstgöring de andra.

Socialstyrelsen uttalar, att styrelsen alltjämt ställer sig tveksam till frågan, huruvida tiden är mogen att övergå till en reglering i lag av hembiträdenas arbetstid, enär en arbetstidsreglering skulle medföra svårigheter för lantushåll och för förvärvsarbetande mödrar med minderåriga barn. Under alla förhållanden borde emellertid frågan ej avgöras nu utan först sedan arbetstidsutredningen framlagt sitt betänkande. I avvaktan härpå borde hembiträdeslagens giltighet förlängas på tre år.

Arbetskyddsstyrelsen anför, att styrelsen i yttrande över arbetstidsutredningens förut berörda preliminära förslag avstyrkt detta i vad det avsåge att under den nya arbetstidslagen inbegripa husligt arbete. Styrelsen hade grundat denna avstyrkan framförallt på svårigheterna att organisera dylikt arbete med arbetstimmar och raster, så att arbetstiden effektivt tillvaratoges. Om hembiträdena inordnades under lagen, skulle vidare yrkesinspektionens övervakning komma att sträcka sig in på hemmens område och göra intrång på hemlivets integritet. Arbetskyddsstyrelsen förklarar sig vidhålla denna uppfattning och föreslår, att giltighetstiden för gällande hembiträdeslag utsträcker, tills arbetstidsutredningen framlagt sitt slutgiltiga förslag till ny arbetstidslag, då frågan borde tagas under omprövning.

Arbetskyddsstyrelsens yttrande är ej enhälligt. Två ledamöter (herrar Rudenstam och Jerneck) hänvisar till Svenska arbetsgivareföreningens yttrande i frågan, under det att två andra ledamöter (herrar Westling och Wilhelmsson) åberopar Landsorganisationens utlåtande såsom eget yttrande.

Tjänstemännens centralorganisation uttalar, att frågan om en arbetstidsreglering på detta område bör anstå till dess arbetstidsutredningens kommande slutförslag prövas. Arbetsmarknadsstyrelsens förslag skulle medföra ett ganska kraftigt ingrepp i friheten att ordna arbetsförhållandena inom hemmen. Vidare vore det betänkligt att lagstiftningsvägen reglera dessa förhållanden, när man — som arbetsmarknadsstyrelsen framhållit — samtidigt vore medveten om att någon egentlig kontroll icke kunde eller borde utövas.

Hembiträdeslagens bibehållande som fritidslag förordas av *Svenska arbetsgivareföreningen*, *Sveriges lantbruksförbund*, *Svenska lantarbetsgivareföreningen*, *Sveriges husmodersföreningars riksförbund*, *Fredrika-Bremer-förbundet*, *Yrkeskvinnors samarbetsförbund*, *Folkpartiets kvinnoförbund* och *Högerns kvinnoförbund*.

Svenska arbetsgivareföreningen hänvisar därvid till sitt yttrande i samband med frågans behandling år 1950, vari anfördes bl. a.

Såvitt föreningen kan finna, kan hushållsarbete knappast jämföras med förvärvsarbete av annat slag. I vissa hem, särskilt sådana med småbarn, pågår arbetet utan egentliga pauser, även om det tidvis inskränker sig till passningsarbete. I andra hem åter uppstå otvivelaktigt vid vissa tidpunkter

brist på arbetsuppgifter, särskilt om hembiträdet snabbt utför sina sysslor. Det torde nämligen ofta stöta på svårigheter att på förhand beräkna, när brist på arbetsuppgifter föreligger. Variationer i arbetets omfattning äro vanliga, och det är mycket svårt att uppgöra arbetstidsschema. Variationerna kunna bero på sjukdomsfall i den familj, där hembiträdet är anställt, oberäknade väntetider vid inköp och vad lanthushållen beträffar även förändringar i väderleken, som medföra en härav föranledd anpassning av arbetsuppgifterna. — En arbetstidsreglering för hembiträdeskåren kan knappast motiveras ur arbetarskyddssynpunkt. Dels är yrket normalt ett genomgångsyrke, vars utövare efter några år övergå till annan verksamhet eller efter giftermål sluta med förvärvsarbete. Dels är hemarbetet normalt icke så pressande som de arbetsuppgifter, för vilka arbetstidslagarna gälla. De garantier mot förslitning, som redan nu ligga i nu gällande lags föreskrifter om garanterad ledighet, äro mer än tillräckliga ur arbetarskyddssynpunkt.

Föreningen tillägger, att den ej vill motsätta sig att hembiträdeslagen i sin nuvarande utformning göres permanent.

Sveriges husmodersföreningars riksförbund åberopar sitt yttrande över arbetstidsutredningens förslag till arbetstidslag. Däri har förbundet bl. a. framhållit, att om hembiträdena såsom föreslagits fördes in under nämnda lag och samtidigt hembiträdeslagen bibehölles med de där stadgade sociala förmånerna, det husliga arbetsområdet skulle komma att intaga en särställning i förhållande till övriga arbetsfält, som lydte under arbetstidslagen.

Högerns kvinnoförbund framhåller, att genom hembiträdets arbete i stor utsträckning friställdes annan kvinnlig arbetskraft med specialutbildning för ett yrke utom hemmet och att man kunde befara, att en arbetstidslag för hembiträden skulle komma att medföra en minskad tillgång av denna speciellt utbildade kvinnliga arbetskraft på arbetsmarknaden, samtidigt som man ej kunde vänta att rekryteringen till hembiträdesyrket underlättades.

För en arbetstidsreglering av det husliga arbetet uttalar sig *Landsorganisationen, Riksförbundet landsbygdens folk, Svenska landsbygdens kvinnoförbund, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund* samt *yrkesinspektörerna i första, andra, fjärde och femte distriktet*.

Landsorganisationen anser, att det är både möjligt och lämpligt att inordna hembiträdena under en allmän arbetstidslag med den konstruktion arbetstidsutredningen föreslagit. Det kunde därför synas mest konsekvent att i avvaktan på en sådan lag nu bibehålla hembiträdeslagens tidsbegränsade giltighet. Landsorganisationen ville icke desto mindre tillstyrka arbetsmarknadsstyrelsens förslag att göra hembiträdeslagen permanent, enär det vid inordnandet av hembiträdena under en allmän arbetstidslag vore utan betydelse om hembiträdeslagen liksom övriga speciella arbetstidslagar, som då enligt arbetstidsutredningens förslag skulle upphöra att gälla, vore av permanent karaktär. Landsorganisationen vidhölle sin i yttrandet till ar-

betsmarknadsstyrelsen tillkännagivna uppfattning, att arbetstiden för hembiträdena icke borde beräknas för en tvåveckorsperiod utan för en fyra-veckorsperiod med maximalt 192 arbetstimmar, frånräknat raster.

Av samma mening är *Riksförbundet landsbygdens folk* samt *yrkesinspektörerna i första, andra och femte distriktet*.

Därest en arbetstidsreglering nu anses böra komma till stånd, finner *arbetarskyddsstyrelsen*, *Sveriges husmodersföreningars riksförbund* och *yrkesinspektören i tionde distriktet*, att regleringen bör ske efter de principer som arbetsmarknadsstyrelsen föreslagit. Arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektören förordar dock en beräkning av arbetstiden för fyra-veckorsperioder.

Yrkeskvinnors samarbetsförbund vidhåller sin i yttrandet till arbetsmarknadsstyrelsen framförda åsikt, att en arbetstidsreglering för hembiträden, därest en sådan skulle genomföras, borde ske enligt de av arbetstidsutredningen föreslagna principerna för arbetstidens beräkning.

Yrkesinspektören i tredje distriktet anser, att i hembiträdeslagen bör angivas en nettoarbetstid av 96 timmar under två veckor med högst 11 timmar per dygn. Detta skulle i de flesta fall ungefär motsvara nuvarande överenskommelse mellan parterna. Ett undantag härvidlag utgjorde dock de hem, där husmodern hade förvärvsarbete och i hembiträdets uppgifter inginge tillsynen av småbarn. Om i parternas överenskommelse i sådant fall inginge två timmars ledighet på dagen för hembiträdets egna sysslor, vore det knappast rimligt, att hembiträdet under den tiden skulle ha tillsyn över barnen.

I några yttranden har beträffande frågan om arbetstidens förläggning under dygnet föreslagits, att några tidpunkter här för icke borde angivas i lagen. *Sveriges husmodersföreningars riksförbund*, *Yrkeskvinnors samarbetsförbund* och *yrkesinspektören i tredje distriktet* förordar detta, enär man därigenom skulle möjliggöra en lättare anpassning av arbetstiden efter de skiftande behoven. Å andra sidan är *Landsorganisationen* av den mening, att icke blott tiden för det ordinarie arbetets slut för dagen utan även tiden för dess början borde fixeras i lagen och då fastställas till tidigast kl. 7. Den ordinarie arbetstiden per dygn borde därvid maximeras till 10 timmar, eventuellt en dag i veckan 11 timmar. *Yrkesinspektören i tionde distriktet* föreslår, att i lagen intages en rekommendation att arbetsdagen normalt skall börja kl. 7; denna tidpunkt borde dock kunna förflyttas efter överenskommelse mellan parterna, utan att den genomsnittliga nettoarbetstiden härigenom ökades.

I fråga om hembiträdets raster uttalar *arbetarskyddsstyrelsen*, att vid fastställandet av en bruttoarbetstid bör i hembiträdeslagen utsägas, att arbetstagare därunder, alltså även under rasten, är skyldig att kvarstanna på arbetsstället, såvida annat ej överenskommit. I allmänhet har föreslagits att rasterna bör beräknas till två timmar per dag. *Landsorganisa-*

tionen anser dock, att rasterna ej bör beräknas till längre tid än en timme per dag.

Vad arbetsmarknadsstyrelsen föreslagit rörande ledighet, övertid och vakttjänst har berörts i några yttranden och har i allmänhet ej föranlett erinran. *Landsorganisationen* och *yrkesinspektören i femte distriktet* anmärker dock, att det syntes överflödigt att i lagen införa en särskild bestämmelse att visst slag av vakttjänst ej skulle behöva kompenseras, ty ett åtagande av sådan vakttjänst måste ändå alltid ske frivilligt. *Landsorganisationen* tillägger, att stadgandet såsom det utformats måste leda till svårigheter i tillämpningen och att någon övertygande motivering därför ej förebragts. *Yrkesinspektören i tredje distriktet* anser denna bestämmelse verklighetsfrämmande, enär intet hindrade hembiträdet från att påstå att hon planerat något annat än att stanna hemma för att därigenom förskaffa sig rätt till kompensation för vakttjänsten.

Vad härefter angår övriga av arbetsmarknadsstyrelsen berörda frågor rörande hembiträdeslagen och då först frågan om lagens tillämpning som råde anser *arbetarskyddsstyrelsen*, att de nuvarande undantagsbestämmelserna, som avser avtal rörande kortare eller ej full tids sysselsättning, bör bibehållas. Spörsmålet om hembiträdes rätt till sjuklön beröres av *Yrkeskvinnors samarbetsförbund*, som anser, att man numera bör förutsätta att hembiträde är medlem i sjukkassa, och att sålunda bestämmelser om sjuklön ej bör införas i lagen. *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund* framhåller, att genomförandet av den obligatoriska sjukförsäkringen inom en relativt snar framtid skulle medföra att frågan om sjuklön miste sin aktualitet; eljest hade förbundet gärna sett, att bestämmelser härom införts i lagen. Arbetsmarknadsstyrelsens förslag, att bestämmelsen rörande anställningsavtals uppsägning på grund av sjukdom såvitt avser tuberkulos skall begränsas till fall då denna sjukdom är i smittsamt skede, har vunnit allmän anslutning.

Beträffande tillsynen över hembiträdeslagens efterlevnad ansluter sig *arbetarskyddsstyrelsen* till arbetsmarknadsstyrelsens förslag att — därest lagen ändrades till arbetstidslag — anförtro denna tillsyn åt arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen. I lagen borde intagas allenast ett stadgande, att sistnämnda båda myndigheter är skyldiga att tillhandagå arbetsgivare och arbetstagare med upplysningar och råd i frågor rörande lagens tillämpning.

Yrkesinspektörerna i första, tredje och fjärde distriktet biträder likaledes förslaget i denna del, varvid den förstnämnde påpekar, att detta för de berörda myndigheterna betyder ett avsevärt merarbete som torde kräva personalförstärkningar. *Yrkesinspektörerna i andra och femte distriktet* anser, att tillsynen synes böra bibehållas hos arbetsmarknadsstyrelsen och arbetsförmedlingarna. Den förre framhåller, att hembiträdeslagen kunde sägas till en del utgöra en ersättning för kollektivavtalen inom andra delar

av arbetslivet, varför det vore troligt, att de frågor, som bleve aktuella vid tolkningen av en eventuell ny hembiträdeslag liknande den av arbetsmarknadsstyrelsen föreslagna, komme att i rätt stor utsträckning skilja sig från de frågor, som arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen vanligen sysslade med. Den senare framhåller, att länsarbetsnämnderna och arbetsförmedlingarna i stor utsträckning anlåtats av både husmödrar och hembiträden för upplysning om hembiträdeslagens innebörd, och att den ständiga och direkta kontakt med parterna, som arbetsmarknadsorganen hade genom sin verksamhet, gjorde dem särskilt skickade att även i fortsättningen handha ifrågavarande uppgifter.

Vissa terminologiska ändringar i hembiträdeslagen föreslås av *Yrkeskvinnors samarbetsförbund*, som anför.

Förbundet vill slutligen förorda, att lagen icke längre benämnes hembiträdeslag utan förslagsvis Lag för hushållsarbete inom hemmen samt att i lagtexten beteckningen hembiträde ersättes med arbetstagare och beteckningen husmoder, där den förekommer, med arbetsgivare. Vi tro, att det ur olika synpunkter vore lyckligt dels om en ändring företoges beträffande lagens benämning, vilken enligt förbundets förslag skulle komma att ange det arbetsområde för vilket lagen gäller, dels att beteckningen hembiträde, som förr eller senare i allmänt språkbruk kan komma att ersättas med annan beteckning, icke användes i lagtexten.

Departementschefen.

Den alltmer framträdande bristen på kvalificerad arbetskraft inom det husliga arbetsområdet var den främsta orsaken till att statsmakterna år 1944 ansåg sig böra genom lagstiftning reglera arbetsförhållandena på detta område. Den bundenhet, som avsaknaden av ordnad fritid medförde, framstod som en väsentlig orsak till att hembiträdesyrket ej kunnat hävda sig i konkurrens med andra yrken. Eftersom det här gällde reglering av ett nytt område och konsekvenserna i olika hänseenden av den nya lagstiftningen därför var svåra att överblicka, gjordes lagen icke permanent utan dess giltighetstid begränsades till tre år.

Lagens giltighetstid har sedermera vid två tillfällen förlängts för tre år i sänder, och lagen gäller nu till utgången av oktober 1953. Vid båda dessa tillfällen konstaterades, att tillströmningen till hembiträdesyrket fortsatt att minska. Några bestämda slutsatser rörande lagens betydelse i rekryteringshänseende ansåg man sig likväl icke kunna dra, enär andra faktorer spelat in i väsentlig mån, främst då den brist på yngre kvinnlig arbetskraft som även återverkat på andra verksamhetsområden. Lagen ansågs emellertid ha bidragit till att skapa ordnade och enhetliga förhållanden inom hembiträdesyrket.

När nu frågan om fortsatt hembiträdeslagstiftning ånyo blivit aktuell, framgår av den utredning, som verkstälts genom arbetsmarknadsstyrel-

sens försorg, att enighet råder om att en lagstiftning på detta område bör finnas även i fortsättningen. Däremot är meningarna delade om hur lagen bör vara utformad. Detta gäller särskilt huruvida lagen bör bibehålla sin hittillsvarande karaktär av fritidslag eller bör ges formen av en verklig arbetstidslag.

Denna fråga har väckt livlig diskussion såväl vid lagens tillkomst som vid de båda tillfällena, då lagen förlängts. När lagen kom till, stod valet mellan att direkt i lagen fastställa arbetstidens längd eller att endast ange den minimifritid, som ett hembiträde alltid skulle vara berättigat till. Den lösning i förra hänseendet, som därvid övervägdes, anslöt sig till den hittills i allmänna arbetstidslagen och övriga lagar, som reglerar arbetstid, tillämpade metoden att med frånräknande av måltids- och andra raster fastställa nettoarbetstiden till högst visst antal timmar för dag, vecka eller längre tidrymd. Närmast övervägdes att fastställa nettoarbetstiden till högst 8 timmar om dagen eller till maximalt 192 timmar under en period av fyra veckor. Av vissa skäl valde man dock det andra alternativet, varför lagen fick formen av fritidslag; och den fritidsreglering som kom till stånd — och som med viss jämkning fortfarande gäller — innebar, att i lagen föreskrevs, att den ordinarie arbetstiden skulle sluta senast kl. 19 samt att hembiträde skulle åtnjuta vissa fridagar. Någon tidpunkt för det ordinarie arbetets början ansågs ej böra fastställas.

När frågan var aktuell år 1950, hade genom arbetsmarknadsstyrelsens försorg verkställt en utredning i ärendet. Arbetsmarknadsstyrelsen intog därvid den ståndpunkten, att den ansåg det principiellt riktigt med en direkt reglering av arbetstiden för hembiträdeskåren. Styrelsen förordade likväl, att hembiträdeslagen skulle erhålla utsträckt giltighet i oförändrad form. Anledningen härtill var främst, att enligt styrelsens mening frågan kommit i ett nytt läge genom det nya system för arbetstidsreglering av det husliga arbetet, som valts i hembiträdeslagstiftningen i ett par av våra grannländer, nämligen Norge och Finland. Den ordinarie arbetstiden hade i de norska och finska hembiträdeslagarna maximerats till 10 timmar om dagen, med inräknande av måltidsraster. En bruttoarbetstid hade sålunda fixerats. Därutöver hade fastställts de tidpunkter, inom vilka den ordinarie arbetstiden skulle förläggas under dygnet, i Norge mellan kl. 7 och 19.30 och i Finland mellan kl. 6 och 19, i sistnämnda fallet med möjlighet att under den varma årstiden utsträcka arbetstiden till kl. 20. Vidare hade hembiträde i båda lagarna tillförsäkrats rätt till vissa fridagar. Enligt arbetsmarknadsstyrelsens uppfattning erhöjod detta system ett nytt alternativ till frågans lösning utöver dem som tidigare diskuterats i Sverige, och erfarenheterna av denna lagstiftning borde enligt styrelsens mening avvaktas innan man här toge slutlig ståndpunkt till hembiträdenas arbetstidsfråga. Denna uppfattning delades av statsmakterna, varför hembiträdeslagen förlängdes på tre år i oförändrat skick.

Arbetsmarknadsstyrelsen har nu enligt uppdrag ånyo gjort en utredning i ärendet. Vid denna utredning har framkommit, att erfarenheterna ännu ej medger några mera bestämda omdömen om den norska och den finska hembiträdeslagstiftningens verkningar i olika hänseenden. Några speciella svårigheter vid tillämpningen av arbetstidsbestämmelserna synes dock ej ha förmärkts.

Arbetsmarknadsstyrelsen har emellertid funnit utvecklingen inom den husliga arbetsmarknaden i vårt land samt erfarenheterna av vår lagstiftning på detta område ge vid handen, att tiden nu är inne för att även i Sverige införa en arbetstidsreglering för det husliga arbetet. Härvid förordar styrelsen ett bruttoarbetstidssystem, som i vissa avseenden avviker från de nyss berörda nordiska systemen. Sålunda föreslås — med utgångspunkt från en daglig bruttoarbetstid om 10 timmar, vari inrymmes måltidsraster och arbete för hembiträdets egen räkning till en beräknad tid av två timmar — att den ordinarie arbetstiden fastställs till högst 120 timmar under loppet av två veckor i följd, samt att arbetstiden ej får överstiga 12 timmar om dygnet. I fråga om tidpunkten för arbetstidens förläggning under dygnet föreslås ingen ändring i vad nu gäller, dvs. att blott tidpunkten för arbetets slut anges i lagen. Vidare föreslås att hembiträde skall bibehållas vid sin nuvarande rätt till fridagar, dvs. varannan söndag, en bestämd vardag varje vecka efter kl. 14 och den 1 maj efter kl. 13.

Vid remissbehandlingen av arbetsmarknadsstyrelsens förslag har — liksom vid tidigare motsvarande tillfällen — olika uppfattningar gjort sig gällande rörande frågan huruvida lagens nuvarande fritidskaraktär bör bestå. De skäl som åberopats för den ena eller den andra ståndpunkten är i stort sett desamma som framkommit då spörsmålet tidigare diskuterats. Sålunda har mot en arbetstidsreglering bl. a. anförts, att det husliga arbetet till sin natur är alltför skiftande för att kunna inpassas i en dylik reglering, som skulle bereda stora svårigheter främst för småbarnsfamiljer med förvärvsarbetande husmoder samt för lantushåll; en arbetstidsreglering anses komma att skapa jäkt och irritation på arbetsplatserna i hemmen. Till förmån för en arbetstidsreglering har å andra sidan framhållits bl. a., att det husliga arbetets karaktär av ett med andra förvärvsarbeten jämställt yrkesarbete därmed skulle framhållas, något som i sin tur skulle höja yrkets anseende och förbättra rekryteringen till detsamma. Samtidigt har uttalats, att en arbetstidsreglering sådan som den föreslagna skulle i stort sett endast innebära ett lagfästade av nuvarande praxis.

Även beträffande utformningen av en arbetstidsreglering bryter sig meningarna ganska starkt. Detta gäller ej blott den större frågan om netto- eller bruttoarbetstid bör tillämpas, utan avser även sådana spörsmål som längden av den tidrymd för vilken arbetstiden bör fixeras, längden av de raster som skall anses ingå i en bruttoarbetstid samt tidpunkterna för det ordinarie arbetets början och slut under dygnet.

I flera remissyttranden har hänvisats till den allmänna översyn av arbetstidslagstiftningen, som f. n. verkställes genom en särskilt tillsatt kommitté — arbetstidsutredningen — och som bl. a. åsyftar att undersöka möjligheterna att i den allmänna arbetstidslagen inrymma en reglering av arbetstiden på de områden, där speciallagstiftning nu gäller. Det har framhållits, att resultatet av detta utredningsarbete borde avvaktas, innan man toge definitiv ställning till hembiträdeslagens slutliga utformning. Arbetstidsutredningen har själv givit uttryck för denna uppfattning och uttalat, att arbetsmarknadsstyrelsens förslag skulle innebära att man vid en tidpunkt, då hela arbetstidslagstiftningen låge i stöpsleven och ansträngningarna vore inriktade på att lösa arbetstidsfrågorna efter enhetliga linjer över hela fältet, på ett särskilt område införde ett nytt system för begränsningen av arbetstiden. Arbetstidsutredningen har vidare ifrågasatt, huruvida det vore psykologiskt lämpligt att speciellt för hembiträden införa ett system med bruttoarbetstid, enär detta med all sannolikhet skulle tolkas så, att hembiträdena hade längre arbetstid än andra grupper arbetstagare, ett förhållande som skulle snarare skärpa än minska bristen på hembiträden. Enligt arbetstidsutredningens mening borde möjligheter föreligga att ordna den lagliga regleringen av hembiträdenas arbetsförhållanden på ett sätt, som närmare anknyter till vad som finnes på andra verksamhetsområden, och dessa möjligheter övervägdes av utredningen.

Socialstyrelsen ävensom arbetarskyddsstyrelsen — vilken av arbetsmarknadsstyrelsen föreslagits skola öva tillsyn över ifrågavarande arbetstidsreglering — har anslutit sig till den mening, varåt arbetstidsutredningen givit uttryck.

För egen del finner jag de av arbetstidsutredningen anförda skälen för ett uppskov i frågan bärande. Att nu för hembiträdeskåren införa en form av arbetstidsreglering, som måhända finnes böra omkonstrueras, när arbetstidsfrågorna om några år tages upp till allmän prövning, synes mig knappast lämpligt; och detta i all synnerhet som åsikterna rörande utformningen av en arbetstidsreglering är mycket delade. Någon olägenhet av ett nytt uppskov torde ej uppstå. Jag förordar därför att lagen tills vidare bibehålles vid sin nuvarande karaktär av fritidslag. Lagens giltighetstid synes mig böra förlängas för förslagsvis ytterligare tre år.

Arbetsmarknadsstyrelsen har föreslagit, att hembiträdeslagen ändras även i vissa andra hänseenden än beträffande arbetstiden. Sålunda har föreslagits, att lagen göres tillämplig även å deltidanställda och tillfälligt anställd arbetskraft samt att arbetarskyddsstyrelsen skall ha att utöva tillsyn å lagens efterlevnad. Därest lagstiftningen, såsom jag förordat, får behålla sin nuvarande konstruktion, synes vad arbetsmarknadsstyrelsen i dessa hänseenden föreslagit sakna aktualitet. Vidare har arbetsmarknadsstyrelsen föreslagit, att hembiträde ej skall vara berättigat till gottgörelse för sådant övertidsarbete, som allenast innefattar vakttjänst och varigenom

hembiträdet ej får avstå från sömn eller planerad fritidssysselsättning. I denna del har förslaget vid remissbehandlingen kritiserats. Enligt min mening måste en bestämmelse av dylikt slag lätt kunna föranleda tvistigheter. Med hänsyn härtill anser jag mig ej böra biträda förslaget härutinnan. Slutligen har arbetsmarknadsstyrelsen föreslagit sådan ändring i lagens uppsägningsbestämmelser, att tuberkulos hos hembiträdet eller arbetsgivaren eller någon som bor i den senares bostad skall vara skäl till uppsägning av avtalet till omedelbart upphörande endast när sjukdomen är i smittsamt skede. Förslaget härom har allmänt tillstyrkts och föranleder ej erinran från min sida.

I enlighet med det anförda tillstyrker jag alltså, att hembiträdeslagen med nyss angivna ändring erhåller förlängd giltighet till och med den 31 oktober 1956.

Föredraganden hemställer härefter, att lagrådets utlåtande över ett i enlighet med det anförda inom socialdepartementet upprättat förslag till *lag angående ändring i hembiträdeslagen den 30 juni 1944 (nr 461) samt om fortsatt giltighet av samma lag*, av den lydelse bilaga¹ till detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:
Lars-Åke Åström.

---

¹ Denna bilaga, som är lika lydande med det vid propositionen fogade lagförslaget, har här uteslutits.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 26 februari 1953.

Närvarande:

justitieråden NISSEN,
HELLQUIST,
KARLGREN,
regeringsrådet ECKERBERG.

Enligt lagrådet den 23 februari 1953 tillhandakommet utdrag av protokoll över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 6 februari 1953, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över uppriktat förslag till *lag angående ändring i hembiträdeslagen den 30 juni 1944 (nr 461) samt om fortsatt giltighet av samma lag.*

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, föredrogs inför lagrådet av chefen för rättsavdelningen i socialdepartementet, hovrättsrådet G. Y. Samuelsson.

Lagrådet lämnade förslaget utan erinran.

Ur protokollet:

Olle Lundberg.

*Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 27
februari 1953.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, LINGMAN, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL, NORDENSTAM.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för socialdepartementet, statsrådet Sträng, lagrådets den 26 februari 1953 avgivna utlåtande över det den 6 februari 1953 till lagrådet remitterade förslaget till *lag angående ändring i hembiträdeslagen den 30 juni 1944 (nr 461) samt om fortsatt giltighet av samma lag* och hemställer, att förslaget, som av lagrådet lämnats utan erinran, måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Lars-Åke Åström.